

КОНЦЕПЦИЯ за националната сигурност на Република България

Приета с Решение на 38-о НС от 16.04.1998 г., обн., ДВ, бр. 46 от 22.04.1998 г.

Увод

1. Концепцията за националната сигурност на Република България представлява официално приети политически виждания за защита на българските граждани, общество и държава от външни и вътрешни заплахи от всякакво естество, при отчитане на наличните ресурси и съобразяване с нивото на гаранциите, които дават световната, евроатлантическата и европейската система за сигурност и стабилно развитие.

2. Концепцията определя целите и задачите в периода на присъединяването на Република България към ефективна колективна система за евроатлантическа и европейска сигурност и с оглед на рисковите фактори, които заплашват по сегашния начин сигурността на страната. Основа на системата за евроатлантическа и европейска сигурност са Организацията на Северноатлантическия договор (НАТО), Европейският съюз (ЕС), Западноевропейският съюз (ЗЕС) и Организацията за сигурност и сътрудничество в Европа (ОССЕ).

Новите реалности

3. В света намаля заплахата от глобален ядрен конфликт, причинен от идеологическо противопоставяне. Има тенденция за укрепване ролята на правото при регулиране на спорни междудържавни проблеми. Подобряват се механизмите за управление на кризисни ситуации на Съвета за сигурност на ООН. Намаля значително опасността от пряка военна агресия срещу България. Въпреки това се запазва значението на военните и силовите фактори в международните отношения.

4. Нарастващо значение за сигурността на България имат световните икономически, политически, научно-технически, екологични, информационни процеси, както и изострящата се конкуренция за достъп до ресурси и инфраструктури, за пазари и най-модерни технологии.

Възниква глобално информационно общество, извършва се световна икономическа интеграция, което създава нови предизвикателства за България.

5. Присъединяването на България към международните финансови и търговско-стопански структури открива нови перспективи за гарантиране на нашата сигурност. Изолирането на страната ни от световните интеграционни процеси само по себе си е заплаха за българските граждани, общество и държава.

6. В Европа нарасна респектът към европейските политически и икономически и към евроатлантическите военнополитически организации. Това прави малко вероятно налагането на едностранни, включително военни решения при регионални и двустранни конфликти.

7. След разпускането на организацията на Варшавския договор и преодоляването на блоковото противопоставяне се утвърди тенденция на укрепване на доверието и сътрудничеството. Започна да нараства значението на европейската архитектура за сигурност.

8. Задълбочиха се икономическите и социалните различия на континента, а заедно с тях се появила нова несигурност и нови рискове. Породиха се конфликти на етническа, религиозна и социална основа. Противоречивият преход в страните от Централна и Източна Европа представлява голямо предизвикателство към техните демократични

институции и към европейските структури.

9. На континента все още не е изградена напълно ефективна колективна система за сигурност и стабилност. Конфликтите в бивша Югославия показаха недостатъчната ефективност за постигане на мирни споразумения само със средствата и посредничеството на сегашните европейски структури.

10. Европейските страни в различна степен са интегрирани в световните и континенталните военнополитически и търговско-икономически съюзи. На континента има "сива" зона, съставена от страни, изключени частично или напълно от интеграционните процеси. За тази зона са типични социалната несигурност, спадът на жизненото равнище и появата на международни престъпни мрежи.

Реална опасност за крехките демокрации в Централна и Източна Европа, както и за икономическото развитие на целия континент са не противникови армии, а незаконни престъпни групировки, специализирани в организирано насилие, контрабанда на стоки, трафик на хора, наркотици и оръжие.

11. В Югоизточна Европа съжителстват различни религиозни и етнически общности, някои от които са в конфликт. След появата на нови държави е налице стремеж на общности към обособяване и затваряне. Това рязко увеличава регионалните заплахи за нашата национална сигурност. Закъснелият ход на демократичните промени в региона води до задълбочаване на натрупаните исторически проблеми и до неспособност за разрешаването им съобразно европейските демократични стандарти.

12. Държавите в нашия регион се различават силно по степен на гарантиране на своята сигурност и членство в международни алианси. Различията са политически, институционални, културни, в равнището на живот и в обществената практика. Статусът на страните от региона е различен във военно отношение. Религиозният и етнически екстремизъм слагат отпечатък върху местните общества, които са без силни демократични традиции.

13. Балканите са зона на конфликти и напрежение в Европа. Това създава сериозни рискове за националната сигурност на България. Страната ни понесе огромни загуби от изолацията си вследствие на наложените търговско-икономически и финансови забрани върху бивша Югославия. Тези забрани създадоха предпоставки за развитие на организирана престъпност и корупция и за дълго продължил упадък на българските държавни институции.

Така след регионалните войни престъпността се превърна в основна опасност. Високото равнище на беззаконие системно застрашава сигурността на отделните граждани, руши икономическото благосъстояние и легитимността на държавните институции от региона.

14. Въпреки бързите технологични промени Балканите запазват важното си геополитическо положение. Значението на региона като транспортно, инфраструктурно и енергийно кръстовище нараства с бъдещото разширяване на Европейския съюз и НАТО, както и със свързването на страните от Кавказ и Централна Азия с европейските пазари.

15. В България се преодолява несигурността от тежкото икономическо положение на страната и катастрофалното спадане на жизненото равнище на българските граждани. След острите икономически кризи силно са ощетени интересите на хората, тяхното право на добър живот, на труд, на социално и здравно осигуряване.

16. Неутрализира се постепенно и друг източник на несигурност, какъвто е страхът на гражданите за техния живот, страхът от безнаказаните престъпления срещу личността и посегателствата срещу личната собственост.

Със законодателни и административни мерки се преодоляват напрежението и трудностите за фирмите, дължащи се на изнудването и насилието, на нелоялната конкуренция и корупцията на администрацията.

Постепенно се утвърждава традицията в обществото да се отстояват правата и свободите на отделния човек. Държавата се поставя в услуга на човека, а не обратното - човекът да бъде подчинен на държавата. Засилват се структурите на гражданското общество. Натрупва се опит в демократичните процедури за тяхното функциониране и развитие.

17. Вътрешната стабилност в страната ще се задълбочава заедно със засилването на способността на изпълнителната и съдебната власт да се защитят гражданите, гражданското общество и държавата срещу беззаконието. От това зависи успехът на прехода към пазарна икономика и демокрация. Вътрешният ред и сигурност ще предотвратят криза на законността в България.

18. За България преходът към демокрация и пазарна икономика, към евроатлантическа и европейска интеграция, а с това и към създаване на нова сигурност и стабилност бе блокиран в миналото от нежелание и неспособност за решителни реформи, довело и до остри политически конфликти. Икономическите кризи се задълбочаваха и усилваха от междуинституционални войни. В резултат на това задълго спряха обновлението и реформирането на страната.

Това причини остра демографска криза, усилена от непозната висока емиграция. Намали се средната продължителност на живот и рязко спадна раждаемостта, което създава опасности за бъдещото оцеляване и защита на нацията.

19. България не е в състояние сама да опазва своята сигурност или да се стреми към сигурност чрез неутралитет поради недостатъчния си финансов, икономически и военен потенциал. Новите реалности предпоставят необходимостта страната да се приобщи към ефективни колективни системи за сигурност и икономическо развитие.

В същото време се появяват нови възможности и се засилва значението на собствената политика на България за неутрализиране на неблагоприятни за сигурността на страната фактори. България има потенциал да бъде значим фактор за сигурност и стабилност в Югоизточна Европа.

Общи положения

20. Национална сигурност има, когато са защитени основните права и свободи на българските граждани, държавните граници, териториалната цялост и независимостта на страната, когато не съществува опасност от въоръжено нападение, насилствена промяна на конституционния ред, политически диктат или икономическа принуда за държавата и е гарантирано демократичното функциониране на държавните и гражданските институции, в резултат на което обществото и нацията запазват и увеличават своето благосъстояние и се развиват.

21. Българските граждани, обществото и държавата имат задължения, записани в Конституцията и законите на страната, сами да са създатели и гаранتي на своята сигурност. Едновременно те са взаимно свързани потребители на сигурност, при които нарушаването на безопасността на който и да е от тях нарушава безопасността на останалите. Те съставляват заедно единната структура за сигурност на България.

22. Сигурността е гарантирана, когато страната успешно реализира националните интереси, цели и приоритети, и при необходимост е в състояние ефективно да ги защити

от външна и вътрешна заплаха.

23. Равнището на сигурност се определя от степените на защита и на ефективно реализиране на интересите на българските граждани, общество и държава, които в съвкупност съставляват националните интереси.

Интересите на българските граждани са в реалното гарантиране на конституционните права и свободи, личната безопасност, повишаването на качеството и равнището на живота, на социално и здравно осигуряване.

Интересите на гражданското общество са в утвърждаването на демокрацията, гражданския контрол върху институциите и свободата на сдружаване, в правата на религиозните, етническите и малцинствените групи, в съхраняването на националните духовни и културни ценности и традиции.

Интересите на държавата изискват защита на Конституцията, суверенитета и териториалната цялост на страната, постигане на политическа и финансова стабилност на икономическото и социалното развитие, строго спазване на правовия ред, равнопоставеност и взаимноизгодно международно сътрудничество.

24. Три са основните фактори на националната сигурност на България:

1. степента на развитие и ресурсите на страната;
2. ефективността на външната и вътрешната ѝ политика, и
3. участието на България в колективните системи за сигурност и икономическо развитие.

25. Националната сигурност има приоритет за Република България. Тя определя основните цели и програми на нейното развитие. Формира стратегическите задачи на вътрешната и външната политика на държавата.

26. Главно условие за реализация на националните интереси е съхраняването на възможностите България сама да решава вътрешните си политически, икономически и социални проблеми, както и сама да урежда отношенията си с други държави и общности независимо от намеренията, позицията и интересите на трети страни.

Принципи на националната сигурност

27. Националната сигурност се гради чрез строго спазване на Конституцията, на законите на Република България и на ратифицираните от Народното събрание международни договори и конвенции. България привежда своето законодателство в областта на сигурността в съответствие със стандартите на Европейския съюз и НАТО.

28. Република България няма териториални претенции и не признава такива към нея. Този принцип премахва стари и не поражда нови регионални напрежения. Той утвърждава България като генератор на сигурност.

Република България не изгражда своята сигурност за сметка на други държави и общества. Обявеното от нея желание за членство в НАТО е с цел да се гарантира сигурност и не е насочено срещу трети страни. Предпоставка за засилване на гаранциите за сигурността на страната е увеличаването на сигурността на всички страни в Европа и в света.

29. Приоритетна политика на Република България са лоялност и взаимна изгода в отношенията с другите страни и с международните съюзи. Днес никой открито не проявява враждебност спрямо България.

30. Сигурността на България се гарантира от световните и евроатлантическите структури за колективна сигурност.

31. Националната сигурност се опира на отбранителна Военна доктрина, която

определя строителството и използването на въоръжените сили. България се стреми към сигурност на Балканите и е против балкански военни и политически съюзи.

32. Българските разузнавателни и контраразузнавателни органи действат на основата на специални закони. Те добиват информация със собствени средства и чрез международните организации за военнополитическото състояние на държавите от региона и за натрупването на такъв военен потенциал, който може да застраши националната сигурност.

Специализираните органи спазват законите на страната и международното право, като съхраняват правата и свободите на българските граждани.

33. Чрез пропагандата на националните исторически и духовни ценности, на морала и културното наследство на всички българи се утвърждава националната идентичност и идеал. Съхранява се териториалната и национална цялост на България при зачитане на правата и свободите на различните етнически и религиозни общности. Изгражда се образът на България като Родина на всички българи във и извън границите на страната. Отстояват се техните духовни ценности и граждански права.

Приоритети и фактори на националната сигурност

34. Процесът на присъединяване към НАТО и Европейския съюз има положително въздействие върху сигурността на България. Но само пълноправното членство в тях ще доведе до цялостното ѝ гарантиране.

Национален приоритет на България е членството в НАТО и Европейския съюз, което отговаря на дългосрочните интереси на страната.

35. Успешното интегриране на България в евроатлантическите и европейските структури за сигурност и развитие зависи от напредъка на мирния процес в Югоизточна Европа и се забавя от военните конфликти и дестабилизирането на съседни държави. Това предполага страната да води много активна външна политика за омиротворяване на Балканите. Тази политика е най-важният елемент на стратегията за превантивната защита на българските интереси.

Собствената ѝ сигурност се определя от това, в каква степен България е генератор на сигурност за съседните страни. Затова с регионалните си инициативи за увеличаване на взаимното доверие в политико-военната сфера страната спомага за засилване на сигурността и стабилността на Балканите.

36. Политиката на сигурност разпределя националните ресурси така, че да се защити България от налагането на чужда политическа и икономическа воля и да се осигури правото ѝ на суверенен избор по всички аспекти на вътрешната и външната политика, политиката за сигурност и отбраната.

37. Необходимо е да се укрепват българските позиции в изграждащите се съгласно Парижката харта за нова Европа наднационални органи и структури. България се утвърждава по този начин като активен и пълноправен партньор в глобалните политически и икономически процеси.

38. Икономическият фактор е решаващ за гарантиране на националната сигурност. Единствено стабилизацията, възстановяването и растежът на българската икономика са в състояние да задоволят интересите на българските граждани, общество и държава, да решат проблемите с недостига на ресурси, да подобрят жизненото равнище и да повишат степента на социалната защита.

Запазването и развитието на българския научен и технически потенциал за овладяване на новите и създаване на собствени върхови технологии е перспективен фактор за защита

на националната сигурност.

39. Положителното въздействие на икономическия фактор за националната сигурност се засилва от стратегическото участие на българската икономика в световното, европейското и регионалното сътрудничество, когато тя се интегрира в обединеното европейско икономическо пространство.

40. Значението на българската икономика за националната сигурност и стабилното развитие зависи от способността да се развие собствената инфраструктура като важно свързващо звено между европейските страни и новите пазари в Черноморско-Кавказкия регион, Близкия изток и Средна Азия.

През българската територия преминават стратегически междуконтинентални транспортни, съобщителни и енергийни коридори, от които зависи националната и европейската сигурност. От изграждането на тези артерии, от превръщането на страната в балкански комуникационен и енергиен център ще зависи значението на България за световната и европейската сигурност.

41. Утвърждаването на България като важен компонент за европейската и регионалната сигурност зависи от възстановяването на загубените позиции на българските производители и търговци на традиционните пазари, особено на стратегическия пазар на страните от ОНД, от разгръщането на съвместна дейност и коопериране с водещи европейски производители, както и от осигуряването на енергийната независимост на страната.

42. Информационният фактор за гарантирането на националната сигурност действа чрез спазване на конституционните права и свободи на гражданите в областта на съхраняването и обмена на достоверна информация посредством развитието на модерни български комуникации и медии.

43. Опазването на националната сигурност изисква да не се допуска използването на информацията, за да се манипулира масовото съзнание. Приоритет е и да се гарантира със специален закон защитата на държавния информационен ресурс от изтичане на важна за страната политическа, икономическа, научно-техническа и друга информация.

44. Въоръжените сили и органите за сигурност са основни гаранتي за националната сигурност на страната. Ефективността им зависи от предоставените им ресурси, от силата и стабилността на законите, на които основават своята дейност, от мотивацията на човешкия фактор и от наличието и точността на информация за заплахите и опасностите.

45. Военната доктрина на България се изготвя на основата на тази Концепция и Закона за отбраната и въоръжените сили на Република България. На основата на нея се реализира Програмата за реформа на българските въоръжени сили и се извършва тяхната модернизация.

Гаранциите за сигурността на страната се засилват чрез реализация на инициативи за засилване на военнополитическото доверие в региона и посредством успеха на Програмата "Партньорство за мир" за интеграция с евроатлантическите структури.

46. Органите за сигурност предотвратяват и неутрализират заплахите и опасностите при тясно взаимодействие със следствието и прокуратурата и в сътрудничество с международните организации за борба с престъпността.

47. Правораздавателните органи създават респект към законите на страната, като посредством ефективно и справедливо правосъдие санкционират техните нарушители. Дългосрочното гарантиране на националните интереси изисква развитие на законодателството и хармонизирането му с нормите на Европейския съюз.

48. Ефективната дейност на правораздавателните органи предполага реформа и

модернизиране на съдебната власт на основата на единна стратегия за борба с престъпността и корупцията. Националните интереси повеляват постигане на обществен консенсус за мерките, политиката и ресурсите, които трябва да се заделят за тази борба. Държавната стратегия за борба с престъпността и корупцията е развитие на тази Концепция в областта на вътрешната сигурност.

49. Екологичният фактор - опазването, възстановяването и възпроизводството на българската природа, следва да осигури благоприятна жизнена среда на българските граждани и общество. Националните интереси се реализират при оптимален баланс между опазването на природната среда и водите и нуждите от оползотворяване на природните богатства за устойчиво развитие на България.

Организация и функции на системата за национална сигурност

50. Съобразно Конституцията на Република България отговорности за националната сигурност на страната имат Президентът, Народното събрание и Министерският съвет.

51. Президентът възглавява Консултативния съвет за национална сигурност, чийто статут е определен със закон.

52. Народното събрание осъществява законодателното изграждане на системата за национална сигурност. Чрез своята постоянна Комисия по национална сигурност контролира изпълнителната власт и специалните органи на сигурността относно законосъобразност и ефективност на действията им и ефективно използване на ресурсите, оценява политически опасностите. Чрез своята постоянна Комисия по външна и интеграционна политика контролира изпълнителната власт в областта на външните аспекти на националната сигурност.

53. Министерският съвет на основата на тази концепция и в изпълнение на възложените му от Конституцията на Република България отговорности в областта на сигурността с доклад пред Народното събрание ежегодно посочва рисковете за страната и дава оценка за степента на защита на националните интереси.

Министерският съвет разпределя ресурсите на страната за повишаване степента на защита на националните интереси. Министерствата и ведомствата в рамките на своята компетентност разработват и реализират стратегии и програми за най-ефективно използване на политическите, военните и икономическите ресурси на страната.

54. В изпълнение на функциите си Министерският съвет се подпомага от Съвет по сигурността в състав: министър-председателя, министъра на външните работи, министъра на отбраната, министъра на вътрешните работи, техни заместник-министри, началника на Генералния щаб на Българската армия и ръководителите на разузнавателните и контраразузнавателните служби. Президентът лично или чрез свои представители може винаги да участва в работата на съвета и по всяко време да изисква от него информация.

55. Съветът по сигурността:

- обобщава, анализира и прави изводи от цялата текуща информация за рисковете пред националната сигурност и дава професионална оценка и прогноза за динамиката на опасностите;

- планира конкретни мерки за неутрализиране на опасностите и предлага решения в условия на криза;

- координира плановете на специалните органи за добиване на информация и дава становища по разпределението на ресурсите;

- разработва и предлага на Министерския съвет годишен доклад за националната сигурност.

56. Президентът, председателят на Народното събрание и министър-председателят, изхождайки от основните цели и задачи, свързани със сигурността на страната, са заявители на информация в Съвета по сигурността.

Съветът по сигурността представя равна по обем и еднаква по съдържание информация на Президента, председателя на Народното събрание и министър-председателя.

57. Гражданският контрол върху държавната политика за сигурност и органите, които я изпълняват, се гарантира от Конституцията и законите на страната.